

Novak Krstić
Assistant Professor, Faculty of Law,
University of Niš, Serbia
e-mail: novakkrstic@yahoo.com
novak@prafak.ni.ac.rs

УДК.347.65/68-055.2(497.11)
Original research paper

SOME DILEMMAS ABOUT THE SURVIVING SPOUSE'S LOSS OF THE RIGHT TO INHERIT THE DECEASED SPOUSE

Abstract

In contemporary succession law spouse's right to inherit the deceased spouse is well protected. With the exception of the general conditions prescribed for all heirs, the basic condition for the possibility of mutual intestate succession of spouses is that they were married at the time of the death of one of them. However, inheritance law regulates that surviving spouse may lose the heritage in certain occasions, although the marriage between spouses has ended by the death of the deceased spouse. There are some substantial and procedure legal issues about conditions for the loss of inheritance right of surviving spouse and the way of it's realization before the court of law. Discussing about them, the author indicates the failures in regulation and seeks to resolve some dilemmas concerning the possibilities of the deceased spouse's heirs to obtain a loss of inheritance rights of surviving spouse before the court of law.

Key words: *Spouses, Right to Inherit, Life Community, Divorce, Null and Void Marriage.*

Новак Крстиќ

Доцент, Универзитет Ниш, Правен факултет

e-mail: novak@prafak.ni.ac.rs

НЕКОИ ДИЛЕМИ ОКОЛУ ГУБЕЊЕТО НА ПРАВОТО ЗА НАСЛЕДУВАЊЕ НА НАДЖИВЕАНИОТ БРАЧЕН ДРУГАР*

Вовед

Во Република Србија бракот е дефиниран со закон како уредена животна заедница на жена и маж.¹ Со векови се третира како единствена легитимна основа за создавање на семејство, "како круна на еден од основните односи во историјата на човечкото род".² Историски гледано, наследноправната положба на брачните другари била многу неповолна. Со текот на вековите, положбата на брачните другари се подобрувала, какои современото наследноправно уредување покрај крвното и граѓанското (адоптивно) сродство, фактите на брачната врска ѝ даваат првокласно значење во конструкцијата на правилата на редовното законско наследување. Брачните другари имаат привилегирана наследноправна положба, бидејќи во повеќето права го наследуваат починатиот брачен другар рамноправно со децата на оставителот, најчесто имаат поповолна наследноправна положба во однос на родителите на оставителот и нивните потомци, додека подалечните сродници на оставителот, по правило, се исклучуваат од наследувањето.

Надживеаниот брачен другар за да може според правилата на законското наследување да го наследи починатиот брачен другар, тој мора да ги исполни сите услови кои се бараат и за останатите законски наследници: да е жив во моментот на смртта на оставителот, да е способен и достоин да наследи, да е повикан да наследи и да не се откажал од наследството. Покрај

*Трудот е резултат на истражувањата на проектот: „Заштита људских и маѓинских права у европском правном простору“ (бр. на проектот 179046), кој го финансира Министерството за образование, наука и технолошки развој на Република Србија.

¹Чл. 3, ст. 1 од Семејниот закон на Србија ("Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015; понатаму: СЗ). Неколку милениуми наназад, под брачни другари се подразбирале исклучително маж и жена кои склопиле брак. Од почетокот на овој милениум, меѓутоа, дефиницијата на бракот во повеќе од 20 држави во светот е промената, бидејќи дозволиле и склопување на брак меѓу личности од ист пол (на пр. Белгија, Холандија, Канада, Германија, Франција, Шпанија, Шведска, Данска, Финска, Аргентина, Бразил и др.).

²М. Вучковиќ, *Наследноправни положбај супружника у савременом српском праву*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 66/2014, стр. 310.

наведените за брачниот другар се бара уште еден дополнителен услов: неопходно е во моментот на смртта на брачниот другар да бил со него во брак, т.е. бракот да престанал со смртта на првочинатиот брачен другар.³ Притоа, потполно е ирелевантно колку бракот траел – неколку децении или сè на сè неколку саати или минути, затоа што за надживеаниот брачен другар правото на наследство потекнува од самиот факт дека бракот е склучен и завршен со смртта на брачниот другар.

Меѓутоа, ни оваа околност некаде не е доволна надживеаниот брачен другар да го наследи починатиот. Со посебни правила на законското наследување, имено, пропишани се причините покрај кои преживеаниот брачен другар сепак може да го изгуби правото врз основа на законот да го наследи умрениот брачен другар. Во трудот ќе ги разгледаме причините кои ги пропишува српскиот легислатор, со краток осврт на законодавствата на просторите на поранешна Југославија, ќе укажеме на пропустите и регулативите и на некои отворени материјалноправни и процесноправни прашања кои се однесуваат на можноста на губење на правото на наследување на брачните другари и начинот на нивно остварување пред судот. Ќе се обидеме да разрешиме и некои дилеми, кои се однесуваат на можноста наследникот на починатиот брачен другар да резултираат со губењена правото на наследување на надживеаниот брачен другар пред судот.

1. Утврдување на основаноста на тужбеното барање за развод на бракот како основа за губење на правото на наследување на брачниот другар

Постапката за развод на бракот може да биде покрената со тужба од страна на еден од брачните другари, како и со спогодбен предлог за развод на бракот. Ако судот утврди постоење основа за развод на бракот, ќе донесе пресуда со која бракот се разведува. Може, меѓутоа, да се случи во текот на бракоразводната парница еден од брачните другари да умре. Кога е во прашање постоењето на основа за развод на бракот по смртта на едниот брачен другар, како причина за губењето на правото на наследување на надживеаниот,

³Ако бракот за животот на (поранешните) брачни другари престанал со развод или со поништување, правото на наследување се гаси. Српскиот нормотворец тоа не го регулира одречно, за разлика на пр. од хрватскиот, црногорскиот и македонскиот законодавец (чл. 25, ст. 1 Zakona o nasljeđivanju Hrvatske ("*Narodne novine*", бр. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015; понатаму: ЗНХР), чл.25, ст. 1 Zakona o nasljeđivanju Crne Gore ("*Službeni list CG*", бр. 74/2008; понатаму: ЗНЦГ) и чл. 26, ст. 1 Закон за наследувањето на Македонија („*Службен весник на РМ*“, бр. 47/1996 и 18/2001 – др. закон; понатаму: ЗНМК)), но овој заклучок несомнено се изведува од законските регули со кои се уредува наследноправната положба на брачните другари.

Законот за наследувањето на Србија⁴ ја регулира само ситуацијата кога тужбата за развод на бракот ја поднел починатиот брачен другар. Случаите кога тужбата ја поднесува надживеаниот брачен другар, а тужениот брачен другар умре во текот на постапката, како и водењето на постапката за развод на бракот по спогодба на брачните другари во која еден од брачните другари почине, овој законски текст не го разгледува како причина за губење на наследувањето на надживеаниот брачен другар. Според тоа, неопходно е да се анализираат сите овие ситуации и да се утврди дали и во кој случај, законодавецот направил пропуст во регулативата.

1.1. Починатиот брачен другар како тужител

Првата основа за губење на правото на наследување на брачниот другар, кој го пропишува српскиот законодавец, е утврдување на основаноста на тужбеното барање за развод на бракот по смртта на починатиот брачен другар, кој тој го истакнал во тужбата за развод на бракот.⁵ Два основни услови кои мораат да бидат остварени за да престане од оваа законска причина правото за наследување на надживеаниот брачен другар се: првиот е дека тужбата за развод на бракот ја поднел починатиот брачен другар, и вториот, ако по неговата смрт се утврди дека тужбеното барање било основано.⁶

Тужбата за развод на бракот може да ја поднесат само брачните другари, самостојно или преку полномошници.⁷ Ова право е поврзано со нивната личност и по смртта не преоѓа на нивните наследници.⁸ Тие не се активно процесно легитимирани за поднесување тужби и не можат да докажат дека постоеле причини за развод на бракот во време на смртта на оставителот. Тоа е и логично затоа што бракот, кој престанал со смртта, не може постхумно да се разведе. Затоа тужбата за развод на бракот може да се поднесе само за

⁴"Сл. гласник РС", бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015; понатаму: ЗНРС.

⁵Чл. 22, ст. 1, точ. 1 ЗНРС.

⁶Во литературата со право се указува на правно-техничка грешка која му се скрила на законодавецот, затоа што е нормирано на сопружникот да му престане наследничкото својство "ако тужбата била основана". Д. Ђурђевиќ, *Институције наследног права*, Београд, 2015, стр. 113, фус. 99. Овој пропуст не е отстранет во текот на новелирањето на ЗНРС, како ни во Преднацртот на Граѓанскиот законик на Република Србија (чл. 2616, ст. 1, точ. 1). Со оглед на тоа дека само тужбеното барање може да биде основано, односно неосновано, во текот на идните редакции на наследноправните регули би требало оваа неточност да се коригира.

⁷Во случај кога сопружникот е деловно неспособен, тужбата за развод може да ја поднесе неговиот старател, но потребна му е претходна согласност од органот на старателство (чл. 220, ст. 4 СЗ).

⁸Чл. 219 и чл. 220, ст. 1 СЗ.

време на животот на двата брачни другари, а за основаноста на тужбеното барање одлучува судот во парнична постапка и доколку најде дека барањето за пресудата е основано,⁹ ќе донесе конститутивна пресуда со која бракот се разведува.

Меѓутоа, може да се случи во текот на бракоразводната парница едниот или двата брачни другари да умрат. Во тој случај првостепениот суд донесува решение со кое постапката се прекинува, односно дефинитивно завршува.¹⁰ *Ratio* на оваа одлука е во тоа што повеќе места во разводот на бракот нема, затоа што тој престанал пред судот да бил во можност да одлучи за основаноста на барањето за развод.

Со тоа, сепак, не се допира во правата на наследниците па и покрај неговата смрт да ја продолжат постапката. Имено, СЗ ги овластува универзалните сукесори на починатиот брачен другар (биле тие законски или тестаментални наследници), да ја продолжат започнатата постапка поради утврдување дека постоела основа за развод на бракот истакната во тужбеното барање,¹¹ при што, да е завршена бракоразводната парница за време на

⁹Со член 41 СЗ пропишано е дека бракот по тужба може да се разведе ако се: а) брачните односи сериозно и трајно се нарушени или б) ако заедницата на животот на сопругниците објективно не може да се оствари. Подетално, за тоа кога постои сериозна, а кога трајна нарушеност на односите, како и кои се случаите поради кои постои објективна невозможност на оставарување на заедницата на животот: М. Драшкиќ, *Породично право и права детета*, Београд, 2011, 148–150. Инаку, со ова модерно нормативно решение српскиот законодавец се откажал од набројување на можните причини за развод на бракот. Таквиот концепт се оправдува со фактот дека практично е невозможно да се набројат во законот сите можни причини кои доведуваат до развод на бракот, како и со тоа дека често е тешко да се утврди само една причина која довела до нарушување на односите, туку најчесто се работи за сплет на повеќе околности. Причината, според тоа, губи на значење, а тежиштето се става на последицата (З. Поњавиќ, *Породично право*, Крагујевац, 2007, стр. 148–149). Исто така, се укажува и на тоа дека сфаќањата за развод на бракот еволирале, па современите права тежнеат да овозможат ефикасен и правичен престанок на бракот со развод. Г. Ковачек Станиќ, С. Самарџиќ, М. Ковачевиќ, *Развод брака и заједничко родителско старање као последица развода брака у теорији и пракси*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2017, стр. 1287.

¹⁰Чл. 228, ст. 1 СЗ. Според правилата на општата парнична постапка, во случај на смрт на една од странките, постапката не се прекинува, туку судот утврдува прекин на постапката со решение, која ќе продолжи кога наследниците или старателот на оставината ја преземе постапката, или ги повика на суд тоа да го направат на предлог на спротивната странка. Видете: чл. 222, ст. 1, тач. 1 и чл. 225, ст. 1 Законот за парничната постапка на Србија ("*Сл. гласник РС*", бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014; даље: ЗПП).

¹¹Чл. 220, ст. 2 СЗ.

животот на брачниот другар, би довела до развод на бракот. Притоа, не е важно во која фаза на бракоразводната постапка тужителот починал (во постапката на помирување, во постапката на спогодба или подоцна). Правото да ја продолжат започнатата постапка го имаат наследниците и доколку нивното право на наследување не е утврдено со правосилно решение за наследување,¹² туку само ако во конкретен случај бидат повикани на наследување.¹³ Ваква процесна активност на наследникот е неопходна за да се оствари другиот услов за губење на правото на наследување на надживеаниот брачен другар, па несомнено е тие да имаат интерес да ја продолжат постапката. Дали наследниците ќе ја преземат постапката или не, единствено е во нивната диспозиција.¹⁴ Доколку повеќе наследници ја презеле постапката, тие имаат положба на материјални и единствени сопарничари. Доволно е, сепак, и само еден од наследниците на починатиот сопружник да посака постапката да биде продолжена, затоа што наследниците овде немаат положба на нужни сопарничари – во тој случај само тој ќе се најде во улога на тужител. Ако, пак парничната постапка се заврши со одлука со која се утврдува постоење основа за развод на бракот и надживеаниот брачен другар го изгуби својството на законскиот наследник, таа пресуда ќе биде од корист на сите наследници, затоа што нивниот наследен дел ќе се зголеми поради фактот дека брачниот другар не наследува.

Овде се поставува прашањето дали е неопходно наследниците да го преименуваат тужбеното барање, затоа што судот веќе не може да го усвои барањето за пресуда кој е со конститутивен карактер и врз основа на кој би донел пресуда дека бракот се разведува. На мислење сме дека во постапката која наследниците ја преземаат, тие треба објективно да го преименуваат тужбеното барање¹⁵ и да истакнат декларативно барање – судот само да ја

¹²Така: одлука на Врховниот суд на Србија, Гж. 1048/89, од 23.11.1989. година (извор: *Билтен Округног суда у Београду*, бр. 33-34/1990, стр. 116).

¹³На пр. Наследниците на вториот наследен ред не можат да ја продолжат постапката, доколку оставителот има потомци како наследници на првиот наследен ред. Видете: одлука на Врховниот суд на Србија, Гж 788/85 (извор: И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 2005, стр. 70).

¹⁴Наследниците на оставителот никој не може да ги присили да ја продолжат постапката, ако од било која причина тоа не го сакаат, така што тогаш надживеаниот сопружник ќе стане наследник. Овие случаи се мошне чести кога децата на оставителот од бракот со надживеаниот сопружник сакаат да ги заштитат неговите наследноправни интереси, како и правата од доменот на пензиско-инвалидското осигурување (на пр. правото на семејна пензија). С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац, 2004, стр. 66.

¹⁵Преименувањето на тужбата е можно до заклучување на главната расправа. По литиспенденцијата, за преименувањето е потребна согласност од тужениот, со тоа што

утврди основаноста на барањето за развод на бракот, т.е. дека брачните односи биле сериозно и трајно нарушени или дека објективно не можела да се оствари заедницата на животот,¹⁶ и да констатираат дека надживеаниот брачен другар го губи законското право на наследување.¹⁷ Дејството на оваа пресуда е *ex tunc* – се третира дека надживеаниот брачен другар никогаш не станал наследник. Секако, со ова не се навлегува во правото на брачниот другар да бара утврдување на својот удел во заедничкиот имот кој го стекнал со работа со брачниот другар во текот на траењето на брачната заедница (овде првенствено се мисли на имотот кој во јавните книги се води на починатиот брачен другар), бидејќи тој имот не влегува во оставината на оставителот.¹⁸

Со законот не се пропишани рокови во кои наследниците можат да ја продолжат постапката. Тие тоа можат да го направат независно од тоа дали оставнинската постапка по смртта на оставителот правосилно е завршена или е сè уште во тек. Имено, судот или јавниот бележник кои ја водат постапката за расправана оставината не се должни да ја прекинат постапката, ако со тек на неговото траење никој од наследниците на оставителот не продолжил да ја започне паричната постапка за развод на бракот, која е прекината по смртта на

судот може да дозволи преименување и покрај противењето на тужениот, кога смета дека тоа би било целосходно за конечното решение меѓу странките и ако оцени дека постапката по преименувањето на тужбата нема значајно да го продолжи траењето на парницата (чл. 199, ст. 1 и 2 ЗПП). Повеќе за условите за објективното преименување на тужбата: Г. Станковиќ, *Граѓанско процесно право, прва свеска Парнично процесно право*, Ниш, 2010, стр. 350–351.

¹⁶При оценувањето дали се исполнети условите за развод на бракот судот треба да ги цени сите околности на случајот. Така, во еден предмет, судот нашол дека постоела основа за развод на бракот на брачните другари, од кои тужителот починал, ако нивните односи во подолг временски период биле сериозно и трајно нарушени, кога меѓусебно не комуницирале, живееле во посебни станбени единици од ист семеен објект, а тужената покренала постапка за заштита од насилство во семејството и за поделба на заеднички стекнатиот имот. Видете: пресуда на Апелациониот суд во Ниш, Гж2 269/2017, од 06.07.2017. година (извор: *Paragraf Lex*). Според стојалиштето во јудикатурата, дури и непостоењето на фактичка заедница се третира како доволна причина за развод на бракот, па тужителот не мора да докажува дека односите се трајно и сериозно нарушени. Видете: пресуда на Апелациониот суд во Белград, Гж2 118/2014(1), од 10.03.2014. година (извор: *Paragraf Lex*).

¹⁷Слично: О. Антиќ, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, стр. 152. Во таа смисла и: решението на Вишиот суд во Крагуевац, Гж2 3/2012, од 27.02.2012. година (извор: *Paragraf Lex*), со која е одбиена жалбата на адвокатот на наследникот на тужителот на првостепената одлука на судот со која е одбиена како неуредна тужба на полномошникот натужителот, во која го истакнал барањето за развод на бракот.

¹⁸Чл. 171, ст. 1 СЗ.

тужителот. Ако со правосилното решение за наследувањето надживеаниот брачен другар биде прогласен за наследник, останатите наследници на починатиот брачен другар можат дополнително да ја продолжат постапката по тужба за развод на бракот и ако се утврди основаност за тужбеното барање, со таа пресуда судот ќе утврди престанување на правото за наследување на брачниот другар. Судот во пресудата, која ќе има корективно дејство во однос на донесеното решение за наследување, воедно може да ги утврди и наследните делови на сите останати наследници, доколку такво барање истакнат наследниците на починатиот. Идентично дејство може да се постигне и со донесување на пресудата во нова парнична постапка, покрената откако е завршена постапката во која е утврдено губењето на својствата на починатиот наследник на брачниот другар.

Секако, ако наследниците во текот на траењето на оставинската постапка ја продолжиле постапката за развод на бракот, постапката за расправа на оставината ќе биде прекината со решение. Бидејќи оставинската постапка не е завршена, предмет на преименуваното тужбено барање ќе биде само утврдување на постоењето основа за развод на бракот. По завршување на парничната постапка, во зависност од содржината на пресудата, ќе се расправа и за оставината на оставителот. Доколку парничниот суд го усвои тужбеното барање, оставинскиот суд, односно нотарот, *ex officio* ќе поведе сметка за губењето на наследното право на сопружникот,¹⁹ засновувајќи го своето решение за наследување врз парничната пресуда.

1.2. Надживеаниот брачен другар како тужител

Многу спорно прашање кое се поставува во врска со можноста за губењето на правото за наследување на брачниот другар е дали надживеаниот брачен другар, кој ја поднел тужбата за развод на бракот, може да го наследи својот брачен другар кој починал во текот на бракоразводната постапка? Оваа ситуација не ја регулира срскиот законодавец. Од законска причина за губење на наследничкото својство, кое сме го анализирале во претходното поглавје, произлегува дека надживеаниот брачен другар, кој сакал да се разведе од починатиот и поднел тужба за развод на бракот, сепак има право да го наследи оставителот затоа што бракот престанал со неговата смрт, а не со разводот, иако причините за развод истакнати во тужбата биле основани.

Наследниците на починатиот брачен другар секако имаат интерес бракоразводната постапка да се продолжи и основаноста на тужбеното барање да биде утврдена, затоа што тогаш надживеаниот брачен другар-тужител останува без наследство. Меѓутоа, ако тие стапат во парница на местото на

¹⁹Б. Благојевиќ, *Наследно право СФРЈ*, Београд, 1969, стр. 152.

тужениот, би требало да докажуваат дека наводите за тужбата за развод на бракот се неосновани. Затоа и стојалиштето на судската пракса е такво што кога во постапката за развод на бракот умре тужениот, постапката се прекинува, затоа што ниту е тужителот овластен да ја продолжи постапката против наследникот на тужениот, ниту наследниците можат да ја продолжат постапката како би докажале дека тужбеното барање е основано.²⁰ Истовремено, поради престанокот на бракот со смртта, тужителот веќе нема интерес постапката да продолжи и тужбеното барање да биде усвоено, затоа што би го изгубил својството на наследник. Во случај кога наследниците на тужениот би стапиле во парница во негова процесна улога, тужителот би можел да ја повлече тужба до заклучување на главната расправа, за што, според семејноправните прописи, не му е потребна согласност од тужениот.²¹

Се чини, од сето наведено, дека наследниците на тужениот брачен другар во постапката за развод на бракот можат да ја продолжат постапката само ако оставителот поднел противтужба. Во тој случај, тие би можеле да докажуваат дека барањето од противтужбата, насочено на разводот на бракот, е основано, и дека надживеаниот брачен другар-тужител би требало да го изгуби правото на наследство. Во теоријата се укажува дека наследниците на тужениот не би можеле сами да поднесат противтужба, затоа што воведувањето на наследничката противтужба по смртта на тужениот би "претставувало недозволена влијаниена наследноправни прописи во семејното законодавство".²²

Според мислењето изнесено во правната доктрина, можноста надживеаниот брачен другар – тужител да биде законски наследник на тужениот починат брачен другар (кога не е поднесена противтужба) има оправдување во фактот дека тужбата, по долготрајното шиканирање во бракот, токму ја поднесува оној брачен другар кој веќе не можел да го истрпи таквото однесување на другиот брачен другар. Ако тужениот умре до правосилноста на пресудата, тој и треба да го наследи.²³ Иако овие ситуации се најчести во пракса, не можеме а да не забележиме дека во поединечните случаи наведениот исход може да издишува созначајна доза на неправилност. Имено, тужбата за развод на бракот може да ја поднесе и сопругникот кој е "виновен"²⁴ за

²⁰Одлука на Врховниот суд на Војводина, Гж. 622/74, од 06.06.1974 година.

²¹Чл. 223, ст. 1 СЗ. Согласноста на тужениот се бара само кога тужителот сака да ја повлече тужбата по заклучување на главната расправа, а до правосилното завршување на постапката.

²²О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 152.

²³*Ibid*, стр. 152–153.

²⁴Вината на еден од брачните другари не е основа за развод на бракот, така што бракот може да се разведе и доколку тужбата ја поднел брачниот другар кој е виновен што

разводот (на пр. разводот се бара како тужителот по завршувањето на бракот би можел да се венча со новиот партнер/партнерка, со која стапил во неформална врска во текот на траењето на бракот). Во вакви и други случаи, кои можат да се наведат *exempli causa* брачниот другар, кој е по сè иницијатор на престанокот на бракот ќе има двострана корист од смртта на тужениот брачен другар – ќе може да го наследи, а потоа и да стапи во посакуваниот нов брак. Многу неправично, но причината е едноставна: правото не е совршено, со законските регули не можат да се предвидат сите можни ситуации, а процесните норми кои ја уредуваат бракоразводната постапка се такви што во овие ситуации крајноги штитат интересите на надживеаниот брачен другар-тужител.

1.3. Предлог за спогодбен развод на бракот

Кога постои обострана волја кај брачните другари да се разведат, можат да склучат пишана спогодба за развод на бракот, која задолжително мора да содржи спогодба за вршење на родителското право и спогодба за поделба на заедничкиот имот.²⁵ Нивната согласна волја, меѓутоа, не е доволна да доведе до престанување на бракот, туку мораат да се обратат до парничниот суд да донесе пресуда за престанување на бракот, затоа што е единствен со право уреден начин за остварување на правото за развод на бракот.²⁶

Законот за наследување на Србија не регулира ситуација каде е поднесен предлог за спогодбен развод на бракот, а во текот на постапката еден од предлагачите да умре. Дали надживеаниот брачен другар тогаш го губи правото за наследување? Ставот на македонското и хрватското законодавство е дека во овој случај на преживеаниот брачен другар му престанува наследничкото својство.²⁷

Со членот 200 и со ставот 3 од Семејниот закон на Србија се овластени наследниците на брачниот другар, починат по поднесувањето на предлог за спогодбен развод на бракот, да ја продолжат започнатата постапка за да се утврди дека постоела основа за развод на бракот.²⁸ Ваквото решение несомнено ја имплицира идејата на законодавецот дека и во случајот да се

односите во бракот се сериозно и трајно нарушени. Во таа смисла и: Ј. Видић, *Наследноправни положбај брачног друга*, Правни живот, бр. 10/2002, стр. 186.

²⁵Чл. 40, ст. 1 и 2 СЗ.

²⁶Г. Станковић, *op. cit.*, стр. 38.

²⁷Чл. 26, ст. 2, точ. 1 *in fine* ЗНМК и чл. 25, ст 2, точ. 1 *in fine* ЗНХР.

²⁸Доколку брачните другари склучиле пишана спогодба за развод на бракот, но пред поднесувањето на предлогот пред судот еден од нив починал, сметаме дека неговите наследници не можат по смртта да иницираат постапка за спогодбен развод на бракот, како наследници на потенцијалниот предлагач.

утврди причина за развод на бракот, една од последиците би требало да биде дека на надживеаниот брачен другар му престанува наследничкото својство. Според тоа, на мислење сме дека со цел да ги усогласиме семејните и наследните прописи би требало да се пропишат и нормите кои во идната кодификација на граѓанското право ќе ги уредат наследноправните односи, дека на надживеаниот брачен другар му престанува правото на наследување кога, после поднесување на предлогот за спогодбен развод на бракот, другиот брачен другар починал, а се утврди дека основа за развод постоела.

2. Поништување на бракот по смртта на првочинатиот брачен другар како основа за губење на правото за наследување на надживеаниот брачен другар

Бракот на брачните другари може да биде поништен за време на нивниот живот или по смртта на еден од брачните другари – значи и постхумно. Кога бракот е поништен по смртта на оставителот, ЗОН на Србија бара исполнување на уште еден услов надживеаниот брачен другар за да го изгуби својството на наследник – ако причините за правна невалидност на бракот му биле познати за време на склучувањето на бракот.²⁹

Семејниот закон на Србија пропишува причини за ништовности нарушеност на бракот.³⁰ Ништовен е оној брак кај кој во моментот на склопување не биле исполнети законските претпоставки за неговата полноважност. Правото на поднесување на тужба за поништување на ништовниот брак не застарува, а активна легитимација имаат брачните другари, јавниот тужител и лицата кои имаат правен интерес бракот да биде поништен.³¹ Според одредбите на СЗ, правото на тужба за поништување на бракот не поминува на наследниците на починатиот брачен другар и тие не можат самостојно да ја поднесат,³² но можат да ја продолжат започнатата

²⁹Чл. 22, ст. 1, точ. 2 ЗНРС. Идентично решение пропишуваат и македонскиот, црногорскиот и хрватскиот законодавец. Видете: чл. 26, ст. 2, точ. 2 ЗНМК; чл. 25, ст. 2, точ. 2 ЗНЦГ и чл. 25, ст. 2 точ. 2 ЗНХР.

³⁰Причините за ништовност стипулирани се со чл. 31–36 СЗ, а причините за нарушеност со чл. 37–39 СЗ.

³¹Чл. 212 СЗ.

³²Чл. 218, ст. 1 СЗ. Така и: Г. Станковиќ, *op. cit.*, стр. 551; З. Поњавиќ, *op. cit.*, стр. 133. Во теоријата има и мислења дека наследниците на брачните другари спаѓаат во редот на лицата кои имаат правен интерес бракот да биде поништен, па дека и ним им припаѓа правото на поднесување на тужба по смртта на брачниот другар. О. Антиќ, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 153; С. Сворцан, *op. cit.*, стр. 68. Сметаме дека законското решение е јасно, така што на наследниците на брачниот другар не им припаѓа правото на самостојна тужба по неговата смрт.

постапка по смртта на брачниот другар. Во тој случај, тужбеното барање насочено на поништување на бракот останува, по правило, непроменето, затоа што нема причина за неговото преименување. Единствено наследниците можат да побараат судот да утврди дали преживеаниот брачен другар бил несовесен во моментот на склопување на бракот, за да може во оставинската постапка, која се прекинува додека не се утврди невалидноста на бракот, можат да издејствуваат престанување на наследничкото својство на брачен другар. Ништовниот брак може да се поништи и по неговото престанување со развод или со смртта на еден од брачните другари.³³

Правото да бараат поништување на нарушениот брак, во законот со пропишани преклузивни рокови има само брачниот другар кој го склопил бракот во заблуда или под дејство на принуда; брачниот другар кој во моментот на склопување на бракот не бил способен за расудување, а подоцна станал способен за расудување, како и брачниот другар кој го склопил бракот без дозвола на судот додека бил малолетен, под услов да е постар од 16 години (единствено во последниот случај и родителите, односно старателот на малолетниот брачен другар можат да поднесе тужба за поништување на бракот се додека тој не стане полнолетен).³⁴ Во случај на смрт на брачниот другар кој ја поднел тужбата, неговите наследници можат да го преземат водењето на парницата.

За губење на наследното право на преживеаниот брачен другар не е од значење дали е постапката за поништување на бракот покрената за време на животот на починатиот брачен другар или по неговата смрт, ниту кој ја поднел тужбата. Важно е само по смртта на брачниот другар бракот да е поништен поради некои со закон предвидени причини. Пресудата со која бракот се поништува има конститутивен карактер, без оглед дали е тужбата поднесена за поништување на бракот од причина на неговата ништовност или

³³Правниот интерес да се бара поништување на бракот кој веќе престанал да постои само во случај кога бракот престанал со смрт, за да се осуети преживеаниот брачен другар да го оствари правото да го наследи починатиот. Ако бракот престанал со разводот, многу е мала практичната вредност на поништување на така завршениот брак. З. Поњавић, *op. cit.*, стр. 133.

³⁴Лицето кое малолетно стапило во брак може тужбата да ја поднесе во рок од година дена од стекнување на полнолетството; лицето кое го склучило бракот поради мана на волјата, може да ја поднесе тужбата во рок од година дена од престанокот на принудата или во очувањето на заблудата, а брачниот другар кој не бил способен за расудување има рок од една година од престанокот на неспособноста за расудување, односно од правосилноста на одлуката за враќање на работната способност, да поднесе тужба за поништување на бракот. Видете: чл. 215–217 СЗ.

нарушеност, затоа што со тужбата се бара брачниот однос да престане поради правната невалидност.³⁵

Сепак, иако е бракот поништен, дури и во случај да бил апсолутно ништовен, надживеаниот брачен другар може да го оствари правото на наследување ако во моментот на склопување на бракот не знаел или не можел да знае дека бракот е правноневалиден. Прашањето за совесноста на надживеаниот брачен другар се цени само според моментот на склопување на бракот. Неговата подоцнежна несовесност нема да му наштети, па без оглед што во некој момент по склучување на бракот дознал дека бракот *ab initio* бил правно невалиден, ќе може да го наследи брачниот другар ако бракот не бил поништен за време на животот. Притоа, ирелеватно е дали починатиот брачен другар бил совесен, или и нему му бил познат фактот дека склопениот брак е правноневалиден.³⁶

Значи, законодавецот го штити совесниот брачен другар, признавајќи му го правото да го наследи починатиот брачен другар ако незнаел дека бракот во кој стапил не е полноважечки. Ваквата концепција е критикувана во домашната теорија. Како аргумент се наведува дека наведеното решение е директно спротивно на случајот кога оставителот ја поднел тужбата за развод, а по неговат смрт судот открил дека барањето е основано, затоа што тогаш брачниот другар го губи правото за наследување без оглед на вината.³⁷ Совесноста на брачниот другар не може да биде релевантна, затоа што бракот не е правно валиден – бидејќи ако не постои полноважечки брак, не постои ни брачен другар. Затоа не е допуштено некој од ништовниот брак да го извлекува правото за себе, користејќи се со околноста дека неважноста е утврдена по смртта на оставителот.³⁸

Од друга страна стојат приврзаници на правната мисла кои оправдуваат концепт за кој законодавецот се определил, наоѓајќи дека тој е во согласност со моралните начела дека чесното вршење на правото не може да доведе до штетни последици. Се нагласува дека кога не постои основа која стекнувањето на некое право го чини правно совршено, фактот на совесноста има креативна улога во признавањето на правото.³⁹ Исто така, се укажува дека

³⁵Г. Станковиќ, *op. cit.*, стр. 551; М. Драшкиќ, *op. cit.*, стр. 134.

³⁶Така, во еден случај судот открил дека бракот кој брачните другари го склучиле не со цел да ја остварат животната заедница, туку сопругот да си обезбеди за себе право на издржување, а сопругата право на семејна пензија – е ништовен (Пресуда на Вишиот суд во Валево, Гж 1021/2015, од 03.03.2016. година; извор: *Paragraf Lex*).

³⁷М. Митиќ, *Престанак наследног права брачних другова*, Зборник Правнооекономског факултета у Нишу, Ниш, 1966, стр. 114.

³⁸В. Ђорђевиќ, *Наслеђивање брачних другова*, Београд, 1988, стр. 109.

³⁹М. Креќ, Ѓ. Павиќ, *Коментар Закона о наслеђивању*, Загреб, 1964, стр. 67.

со овие макар се штитат имотните односи на брачниот другар кој без своја вина и без свест за тоа стапил во ништовниот брак.⁴⁰

На мислење сме дека доминираат аргументите кои го признаваат правото за наследување на совесниот брачен другар. Принципот на совесноста е еден од основните принципи во правото, и правните норми секогаш треба да ги штитат лицата кои се однесуваат во духот *bona fides*. Освен тоа, прашањето за совесноста на лицата во брачното право има посебна димензија поради специфичноста на семејноправните регулативи. Имено, поништувањето на бракот е еден од начините за престанување на бракот, а не укинува нешто што од самиот почеток било правно невалидно. И ништовниот брак, сè до неговото поништување, произведува исти правни последици како и полноважечкиот брак, па поништувањето на бракот делува само за во иднина, *ex tunc*,⁴¹ за разлика од договорот на облигационото право каде поништувањето на договорот има ретроактивно дејство, *ex tunc*. Поради тоа, ако бракот е поништен по смртта на првочинатиот брачен другар, т.е. ако надживеаниот брачен другар стекнал право да биде наследник затоа што го надживеал оставителот и бил со него во брак кој до моментот на смртта не е поништен, нему тоа право треба и да му се признае. Единствениот исклучок од ова правило всушност е ситуацијата кога надживеаниот брачен другар знаел или морал да знае дека бракот во кој стапил не е правно валиден. Кога постоела таа иницијална несовесност, а бракот биде поништен, правично е да таквиот брачен другар не го наследи починатиот, затоа што правото не ги штити несовесните лица. Таквиот брачен другар, иако го надживеал починатиот, не би смеел да ги изведува своите наследноправни овластувања повикувајќи се на својот срам, во согласност со римската максима *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*.

3. Трајно престанување на животната заедница на брачните другари како основа за губење на правото на наследување на надживеаниот брачен другар

Бракот за да биде полноважен, мора да се склучи со намера за остварување на животната заедница. Отсуството од таа намера бракот го чини ништовен.⁴² Животната заедница е суштина, есенција на бракот и подразбира "взаемно остварување на емотивните, интелектуалните, културните,

⁴⁰Б. Благојевиќ, *op. cit.*, стр. 151.

⁴¹З. Поњавиќ, *op. cit.*, стр. 128; М. Драшкиќ, *op. cit.*, стр. 134.

⁴²Чл. 31, ст. 1 СЗ. Бракот нема да се поништи ако дополнително биде воспоставена животната заедница.

економските и другите потреби".⁴³ Ако ја нема, ако престанала и повеќе не се остварува – бракот е гола форма, постои само на хартија, како привид. Поради тоа со наследноправните прописи е регулирано, иако брачните другари биле во брак во моментот на смртта на едниот од нив, надживеаниот брачен другар да може да го изгуби правото на наследување ако животната заедница меѓу нив престанала.

Постојат два услова за да дојде до престанување на наследничкото својство на брачниот другар во текот на престанувањето на животната заедница: првиот, дека животната заедница *трајно* престанала и вториот, алтернативно поставен – дека до нејзиното трајно престанување дошло или поради вина на надживеаниот брачен другар или спогодбено.

Воопшто, за да се постави прашањето за можноста на губење на наследното право на брачниот другар, неопходно е животната заедница да престанала трајно. Во врска со тоа постојат неколку дилеми: кога се смета дека животната заедница престанала трајно, во кој момент треба да не постои животна заедница за да на брачниот другар му престане наследничкото својство, што доколку животната заедница престанала, па подоцна се воспоставила, дали е можно да наспроти тоа што брачните другари живеат заедно меѓу нив нема животна заедница...?

Привременото престанување на животната заедница меѓу брачните другари не доведува до гаснење на правата на наследување. Престанувањето на заедницата е привремено ако постои реална можност таа повторно да биде воспоставена. За трајно престанување се работи кога веќе не постојат никакви изгледи животната заедница повторно да се воспостави,⁴⁴ како последица на тешко нарушување на односите меѓу брачните другари. Бракот фактички бил мртов иако правно сè уште е во живот. Притоа, не е важна должината на траењето на состојбата во која немало заеднички живот (недели, месеци или години), туку карактерот на неговиот престанување – дека престанувањето било конечно и трајно.⁴⁵ Ако, сепак, животната заедница подоцна се воспоставила и

⁴³Пресуда на Апелациониот суд во Белград, Гж2 83/2010, од 21.04.2010. година (извор: *Paragraf Lex*).

⁴⁴Според ставот заземен во јудикатурата, повремениот гледање на брачниот другар заради постигнување на договор за воспитување на заедничкото дете, како и заедничките одења на прослави, кога отсутнуваат сите останати неопходни елементи кои ја чинат животната заедница (наклонетост и љубов, почитување, солидарност, взаемно помагање), не може да се третира како повторно воспоставување на животната заедница кога брачните другари се раздвоени без оправдана причина. Пресуда на Апелациониот суд во Крагуевац, Гж 2959/2013, од 21.07.2014. година (извор: *Paragraf Lex*).

⁴⁵N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008, стр. 195, фус. 12.

постоела во моментот на смртта на брачниот другар, нема услови за губење на наследното право на надживеаниот.

Меѓутоа, постои можност брачните другари и да живеат заедно (поради заедничките деца или од други причини), а животната заедница (како емотивна, сексуална, материјална заедница) да не се остварува.⁴⁶ Од друга страна, можно е брачните другари и да не живеат заедно (поради работа или поради некоја друга причина), а животната заедница се остварува, наспроти постоењето на просторна дистанца, која најчесто е привремена. Во првиот случај, постои основа за губење на наследното право на брачниот другар и покрај тоа што живееле заедно, додека во вториот случај не дошло до трајно престанување на животната заедница, па брачниот другар има право да наследи.

За разлика од разводот на бракот, каде вината е ирелевантна и каде правото на наследство го губи и брачниот другар врз кој не лежи одговорноста за развод на бракот, законодавецот вината за престанување на заедничкиот живот ја третира за важна во врска со прашањето за признавање на наследноправните овластувања на надживеаниот брачен другар.⁴⁷ Бидејќи бракот постои, не престанал, брачниот другар кој не е виновен за престанувањето на заедничкиот живот има право да го наследи починатиот брачен другар.

Наследноправната санкција, која се огледува преку губењето на наследното право, претставува некаков вид на казна за преживеаниот брачен другар поради неговата вина за трајното престанување на животната заедница.⁴⁸ Бидејќи поради неговото своеволно однесување бракот во суштина не се остарувал повеќе, не би ни било правично да го наследи починатиот брачен другар, затоа што вината со текот на времето не престанува. Утврдувањето на вината е многу сложено прашање за судот, особено ако брачниот другар кој иницијално бил виновен за престанувањето на заедницата, подоцна презел чекори во правец на неговото повторно воспоставување. Начелно може да се каже дека е виновен оној брачен другар кој "презема такви постапки кои се неспојливи со природата на брачната заедница и содржината на односот".⁴⁹

Тука се поставува прашањето и дали идентичната санкција го погодува преживеаниот брачен другар и кога вината е обострана. Бидејќи степенот на

⁴⁶В. Ѓорђевиќ, *op. cit.*, стр. 111; С. Сворцан, *op. cit.*, стр. 70.

⁴⁷За значењето на поимот вина и начинот на нејзиното поимање кај трајното престанување на животната заедница на брачните другари, повеќе: В. Ѓорђевиќ, *op. cit.*, стр. 113.

⁴⁸Б. Благојевиќ, *op. cit.*, стр. 151.

⁴⁹С. Сворцан, *op. cit.*, стр. 71.

вината често е тешко да се измери, односно тешко е да се утврди "кој е повеќе виновен", треба да се земе предвид дека во случај кога ќе се утврди постоење на вина и за надживеаниот брачен другар за престанувањето на животната заедница, неговото право на наследување се гаси.

Исто дејство на наследноправна вокација на брачниот другар ќе има и спогодбеното престанување на животната заедница во текот на траење на полноважечкиот брак. За овој вид на трајното престанување на заедницата законодавецот не бара посебна форма – доволна е и усна согласност на брачниот другар. Се смета дека брачните другари можат не самоизрично,⁵⁰ туку и премолчано да се спогодат – она штотуку круцијално е постоењето на согласност на волјата која судот мора да ја утврди.⁵¹

Барањето за губењето на наследното својство на надживеаниот брачен другар поради трајното престанување на животната заедница наследниците редовно ја истакнуваат во оставинската постапка.⁵² Доколку спор нема, т.е. доколку брачниот другар се согласи со ова барање, решението за наследување на оставината ќе биде распределена меѓу останатите наследници. Тоа, по правило, не е случај, затоа што брачниот другар редовно го оспорува таквото барање на наследникот. Заради решение на спорот, учесниците на оставинската постапка се упатуваат на парница. Бидејќи бракот е полноважен

⁵⁰Во поновата судска пракса наидуваме на став дека спогодбата мора да биде изрична, како и да може да се содржи и во предлогот за спогодбен развод на бракот кој брачните другари го сочиниле или го поднеле пред судот поради развод пред смртта на оставителот. Одлука на Врховниот суд на Србија, Рев 3451/2001, од 11.04.2002. године (извор: *ibid.* стр. 71).

⁵¹*Ibid.*, стр. 70. Идентично стојалиште заземено е и во постарата судска пракса, во случај кога оставителот ја повикал сопругата повторно да ја воспостават животната заедница, која што таа ја одбила, па одвоениот живот траел следните 27 години до смртта, а ниту еден од брачните другари не презел нешто таа повторно да се воспостави. Видете: Пресуда на Врховниот суд на Србија – оделение во Нови Сад, Гж 1401/1965 (наведено според: В. Ђорђевиќ, *op. cit.*, стр. 112).

⁵²Во термијата се поставува прашањето дали судот, односно сега и нотарот, треба по службена должност да води сметка за постоењето на причина за губење на наследството на брачниот другар. Според еден став, треба да се води сметка *ex officio* само во случај на поништување на бракот или кога тужбата за развод на бракот ја поднел починатиот тужител (Б. Благојевиќ, *op. cit.*, стр. 152), додека според друго гледиште за сите причини судот/нотарот треба да води сметка по службена должност (М. Креќ, Ѓ. Рајиќ, *op. cit.*, стр. 64; М. Митиќ, *op. cit.*, стр. 127). Ние сме на мислење дека самата суштина на причината за престанувањето на наследничкото својство на брачниот другар укажува на тоа дека на нивното постоење во текот на оставинската постапка треба да укажат заинтересираните лица, чија наследноправна положба ќе се подобри поради губењето на наследното право на брачниот другар. Така и: В. Ђорђевиќ, *op. cit.*, стр. 115–116.

и егзистира, во парницата во улога на тужител се упатуваат наследниците кои сметаат дека на надживеаниот брачен другар не треба да му се признае својството на наследник, затоа што неговото право е помалку веројатно, и им се остава рок не подолг од 30 дена да ја покренат парницата.⁵³

Тужбата може да се поднесе во текот на траењето на оставинската постапка, во кој случај доаѓа до прекин на постапката за расправа на оставината, или пак по завршување на оставинската постапка. Ако тужбата се поднесе пред решението за наследување да стане правосилно, таа ќе има декларативен карактер. Со тужбата се бара да се утврди постоењето на две групи факти: дека животната заедница трајно престанала и дека до тоа дошло или поради вина на надживеаниот брачен другар или со меѓусебан спогодба. Наследниците, како тужители, мораат да докажат дека животната заедница престанала за време на животот на брачниот другар, дека се работи за трајно, не привремено престанување, дека таа до смртта не е повторно воспоставена, т.е. дека во моментот на смртта не егзистирала, и алтернативно: да докажат дека престанала со согласност на волјата на брачните другари или дека за нејзино престанување е виновен (макар и делумно) брачниот другар кој се јавува како потенцијален наследник.

Тужбата може да се поднесе и по завршување на оставинската постапка, доколку оставинскиот суд/нотар пропуштил да ги испрати наследниците на парница или ако наследниците не покренале парница на која биле упатени во предвидениот рок, па судот/нотарот сам го реши спорното прашање. Бидејќи оставинскиот суд, односно нотар не се надлежни да го решат спорот за правнорелевантни факти, тужителот нема да биде врзан со рокови за повторување на постапката која ја пропишале со чл. 428 од ЗПП.⁵⁴ Кога тужбата се поднесува по завршувањето на оставинската постапка, со неа се бара и судот да одлучи за престанување на наследничкото својство на надживеаниот брачен другар. Пресудата тогаш ќе има и конститутивен карактер, затоа што, доколку судот утврди дека брачниот другар го губи правото на наследување, ќе има корективно дејство во однос на правосилното решение за наследување со кое надживеаниот брачен другар е прогласен за наследник.

Во текот на утврдувањето дали заедницата за време на животот навистина трајно престанала, парничниот суд ќе мора да ги земе предвид сите околности на конкретниот случај, како и претходното однесување на брачниот

⁵³Во согласност со чл. 23, ст. 2 и чл. 24, ст. 1 од Законот за вонпарнична постапка на Србија ("Сл. гласник СРС", бр. 25/82 и 48/88 и "Сл. гласник РС", бр.46/95 – др.закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – др. закон).

⁵⁴О. Антић, З. Балиновац, *op. cit.*, стр. 155.

другар.⁵⁵ Особено проблем ќе претставува околноста на повеќекратното завршување па повторно воспоставување на заедницата за време на животот, затоа што за судот ќе биде тешко да оцени дали животната заедница, која во моментот на смртта на починатиот брачен другар повеќе не постоела, навистина се завршила трајно, или и тој пат престанувањето на заедницата било само краткотрајно и привремено. Тоа со сигурност го знаат само брачните другари, па судот ќе мора да се раководи според надворешните манифестации⁵⁶ и правилно да ги оцени, затоа што преживеаниот брачен другар секогаш ќе се држи до тврдењето дека заедницата не престанала трајно, затоа што тоа е во негов интерес. Освен тоа, прашање е како судот ќе го цени однесувањето на брачниот другар кој е иницијално виновен за престанувањето на животната заедница, а подоцна ќе преземе чекори кон воспоставување на животната заедница, која другиот брачен другар ја одбил. Стојалиштето на теоријата е дека брачниот другар кој не е виновен, наспроти одбивањето повторно да ја воспостави животната заедница, не го губи правото да го наследи брачниот другар кој е виновен што дошло до престанувањето на заедницата.⁵⁷

Заклучок

Смислата за пропишување на условите за губење на наследното право на надживеаниот брачен другар, иако бракот е завршен со смртта на првочинатиот, е во тоа што правото за наследување на брачниот другар се поврзува со постоење на *стварниот* брак – значи, бракот не само како правна творба, туку и за постоење на фактичкиот брак, т.е. за остварување на неговата полна содржина.

Законските норми, несовршени како што инаку се, често оставаат простор за различно толкување и разбирање. Законодавецот не се потрудил тоа да го избегне ни витекот на нормирањето на причините за губење на правото на наследување на брачниот другар, правејќи извесни пропусти во регулативата. Така, не се пропишани рокови во рамка со кои наследниците

⁵⁵На пр. дали претходно доаѓало до разидување меѓу брачните другари, а потоа до повторно воспоставување на животната заедница, така што новото престанување на заедницата може да има само привремен карактер; дали се водени преговори за смирување, како и колку траел прекилот на заедницата; кои биле причините за прекилот и слично. Во таа смисла и: Б. Благојевиќ, *op. cit.*, стр. 151.

⁵⁶С. Сворцан, *op. cit.*, стр. 69.

⁵⁷В. Ђорђевиќ, *op. cit.*, стр. 114.

можат да бараат престанување на наследникото својство на брачниот другар. Оставањето на временски неограничени можности за останатите наследници да го продолжат започнатиот процес по тужба за развод или поништување на бракот, односно да бараат утврдување на престанувањето на животната заедница со спогодба или совина на надживеаниот брачен другар, директно ја загрозува правната сигурност. Врз основа на наследноправните прописи нејасно е дали наследниците имаат самостојно право на тужба за поништување на бракот по смртта на оставителот. Законодавецот требал да вложи и минимум напор да пропише дали врз причините за престанување на наследното својство на брачниот другар судот или нотарот, кои ја водат оставинската постапка, ќе внимаваат по службена должност, или, како што нам ни се чини правилно, по барање на заинтересираните лица.

Во поглед на причините за губење на правото на наследување легислаторот потполно пропуштил да го регулира и случајот кога брачните другари поднеле предлог за спогодбен развод на бракот. Несомнено е дека и тогаш на наследниците треба да им се признае правото да ја продолжат постапката, за да се утврди основаноста на причината за развод на бракот. Поништувањето на бракот, по смртта на првочинатиот брачен другар, не доведува само по себе до губење на наследничкото својство, туку се бара несовесност на преживеаниот брачен другар во поглед на полноважноста на бракот. Спорна е, меѓутоа, и подоцнежната несовесност на брачниот другар затоа што е со закон санкциониран само оној кој иницијално, во моментот на склопување на бракот, знаел за причините на неговата невалидност. Треба да се размисли за тоа дали и на несовесниот брачен другар, кој во текот на траењето на бракот дознал за неговата ништовност, треба да му се одземе правото на наследување. Конечно, заслужува да се прецизира што се третира за трајно престанување на животната заедница и како да се разграничи од привременото, за да се избегнат различните поимања во пракса, особено во случај кога животната заедница меѓу брачните другари повеќе пати е прекинувана и повторно воспоставувана. На судовите, освен тоа, им се остава многу простор за процена на вината за трајното престанување на животната заедница. Како што таа е често обострана, треба јасно да се пропише дека кога виновни си и двајцата брачни другари, без оглед на тоа "кој е повеќе виновен", на надживеаниот сопружник не треба да му се признае правото да наследи.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- M. Kreč, Đ. Pavić, *Komentar Zakona o nasleđivanju*, Zagreb, 1964;
N. Gavella, V. Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2008;
Б. Благојевић, *Наследно право СФРЈ*, Београд, 1969;
В. Ђорђевић, *Наслеђивање брачних другова*, Београд, 1988;

- Г. Ковачек Станић, С. Самарџић, М. Ковачевић, *Развод брака и заједничко родитељско старање као последица развода брака у теорији и пракси*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2017;
- Г. Станковић, *Грађанско процесно право, прва свеска Парнично процесно право*, Ниш, 2010.
- Д. Ђурђевић, *Институције наследног права*, Београд, 2015;
- З. Поњавић, *Породично право*, Крагујевац, 2007;
- И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 2005;
- Ј. Видић, *Наследноправни положај брачног друга*, Правни живот, бр. 10/2002;
- М. Вучковић, *Наследноправни положај супружника у савременом српском праву*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 66/2014;
- М. Драшкић, *Породично право и права детета*, Београд, 2011;
- М. Митић, *Престанак наследног права брачних другова*, Зборник Правноекономског факултета у Нишу, Ниш, 1966;
- О. Антић, З. Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996;
- С. Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању са судском праксом*, Крагујевац, 2004;

Прописи:

- Zakon o nasljeđivanju Crne Gore ("*Službeni list CG*", бр. 74/2008);
- Zakon o nasljeđivanju Hrvatske ("*Narodne novine*", бр. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013 и 33/2015);
- Законот за вонпарнична постапка на Србија ("*Сл. гласник СРС*", бр. 25/82 и 48/88 и "*Сл. гласник РС*", бр. 46/95 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – др. закон);
- Законот за наследувањето на Македонија ("*Службен весник на РМ*", бр. 47/1996 и 18/2001 – др. закон);
- Законот за наследувањето на Србија ("*Сл. гласник РС*", бр. 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015);
- Законот за парничната постапка на Србија ("*Сл. гласник РС*", бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 7472013 – одлука УС, 55/2014);
- Преднацртот на Граѓанскиот законик на Република Србија;
- Семејниот закон на Србија ("*Сл. гласник РС*", бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).

Судска одлука:

- Одлука на Врховниот суд на Војводина, Гж 622774, од 06.06.1974.
- Одлука на Врховниот суд на Србија, Гж 1048/89, од 23.11.1989.
- Одлука на Врховниот суд на Србија, Гж 788/85.

Одлука на Врховниот суд на Србија, Рев 3451/2001, од 11.04.2002.
Пресуда на Апелациониот суд во Крагуевац, Гж 2959/2013, од 21.07.2014.
Пресуда на Апелациониот суд во Белград, Гж2 118/2014(1), од 10.03.2014.
Пресуда на Апелациониот суд во Белград, Гж2 83/2010, од 21.04.2010.
Пресуда на Апелациониот суд во Ниш, Гж2 269/2017, од 06.07.2017.
Пресуда на Вишиот суд во Ваљево, Гж 1021/2015, од 03.03.2016.
Пресуда на Врховниот суд на Србија – оделение во Нови Сад, Гж 1401/1965.
Решението на Вишиот суд во Крагуевац, Гж2 3/2012, од 27.02.2012.